

KAROL KLAUZA

Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

PEDAGOGIA MEDIÓW W BISKUPIEJ POSŁUDZE ADAMA LEPY *COMMEMORATIO TESTIS*

Słowa kluczowe: Lepa Adam biskup, polskie media wyznaniowe, polski rynek medialny, logosfera, propaganda, pedagogia mediów

1. Wprowadzenie. 2. Kontekst społeczno-eklezyjalny medialnego posługiwania biskupa Adama. 3. Dekrety *Inter mirifica* oraz *Christus Dominus* Vaticanum II w posłudze biskupa Adama. 4. Istotne elementy pedagogii mediów według biskupa Adama. 5. Podsumowanie

1. WPROWADZENIE

Biskupia posługa Adama Lepy przypadła na dwa znaczące procesy pastoralne XX w. Pierwszym z nich była *accomodata renovatio* Soboru Watykańskiego II, zawierająca w sobie szereg doktrynalnych i pastoralnych wskazań na kończące się tysiącletcie chrześcijaństwa. Drugim zaś stał się społeczny i ideologiczny przełom 1989 r., kiedy w Polsce szereg faktów zapoczątkował transformację ustrojową wolną od rosyjskiego uzależnienia i słabnącego coraz bardziej komunizmu. W miejsce zideologizowanych, propagandowych mediów zaczęto w latach 90. wprowadzać standardy, mające w perspektywie odtwarzanie i budowanie tożsamości, uwzględniającej obecność tysiącletniej tradycji chrześcijańskiego narodu. Biskup Adam Lepa, któremu Konferencja Episkopatu Polski powierzyła opiekę nad kościelnymi instytucjami pastoralnego posługiwania się środkami komunikowania społecznego, wniósł znaczący wkład w dookreślenie i praktyczne inicjatywy współczesnej pedagogii mediów.

Otrzymana w 1988 r. roku sakra biskupia była w życiu ks. Adama Lepy z jednej strony zwieńczeniem jego studiów filozoficzno-teologicznych i pedagogicznych, dopełnionych posługą duszpasterską w parafiach w Dobroniu i Łodzi. Swoje miejsce w jego kompetencjach wniosło doświadczenie zdobyte w trakcie pełnienia funkcji duszpasterza akademickiego oraz wykładowcy i rektora Wyższego Seminarium Duchownego w Łodzi. Duże znaczenie w jego formacji intelektualnej odegrały także specjalistycznych studia z zakresu pedagogiki w Katolickim Uniwersytecie Lubelskim

za rektoratu Sługi Bożego ks. Wincentego Granata i Mieczysława Krąpca OP (doktorat w 1974 r. u prof. Stefana Kunowskiego na podstawie rozprawy *Błędy wychowania w rodzinie wielkomiejskiej w wypowiedziach młodzieży i rodziców*¹). Ich komplementarnym uzupełnieniem w zakresie katechetyki stały się studia w Akademii Teologii Katolickiej w Warszawie.

Sakra biskupia, z drugiej zaś strony, stanowiła początek jakościowo nowego etapu w jego posłudze duszpasterskiej. Godził w niej obowiązki wikariusza generalnego i biskupa pomocniczego Archidiecezji Łódzkiej z osobistą troską o dojrzałość wiernych w kontakcie ze współczesnymi mediami. Z uwagi na ich dynamiczny rozwój technologiczny w ostatnich dekadach XX w. musiał się ich sam nieustannie uczyć, by umiejętnie wtopić w swą pastoralną refleksję problematykę etycznego użytkowania blogów, Facebooka, Twittera czy Snapchata. Okazywał przy tym swoje pozytywne cechy charakteru, takie jak: nacechowane optymizmem i dialogalnością nastawienie do otaczającego świata, pogodne akceptowanie choćby najmniejszych elementów dobra i inspirujący przekaz swojego pastoralnego przekonania o mocy oddziaływania społecznego łaski Bożej w życiu Kościoła.

2. KONTEKST SPOŁECZNO-EKLEZJALNY MEDIALNEGO POSŁUGIWANIA BISKUPA ADAMA

Początki jego biskupiego posługiwania przypadły na szczególne uwarunkowania społeczne w kraju, gdy przeżywaliśmy ostatnie lata chylącego się porządku narzuconego społeczeństwu po zakończeniu II wojny światowej. Uwzględnił on m.in. cenzurę przewencyjną z zapisami eliminującymi osoby, instytucje, fakty, a nawet terminologię wyznaniową. Uzupełniały to arbitralne decyzje administracyjne, takie jak: likwidacja tytułów prasowych, znaczne ograniczanie przydziałów papieru na cenzurowane wydawnictwa religijne, zamknięcie dostępu do częstotliwości radiowych dla instytucji religijnych². Na fali porozumień sierpniowych 1980 r., wypracowanych

---

¹ W tym okresie nawiązał trwające wiele lat kontakty m.in. z o. Leonem Dyczewskim OFM Conv, który w 1993 r. zaangażował biskupa Adama w tworzonym przez siebie Podyplomowym Studium Komunikowania Społecznego i Dziennikarstwa na Wydziale Nauk Społecznych KUL. Wówczas też współpracował na polu dydaktyki mediów z innymi wykładowcami tego Studium; m.in. Juliuszem Braunem, Marią Brzezińską, Jackiem Dąbałą, Tadeuszem M. Iłowieckim, Stanisławem Jędrzejewskim, Andrzejem Jurgą, Karolem Klauzą, Maciejem Łętowskim, Bernardem Margueritte, Robertem Szwedem, Krzysztofem Zanussim. Pełny wykaz wykładowców podaje „Mikrus Dziennikarski” Pismo Oddziału Lubelskiego Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy 1995–1996 nr 2–3 s. 70. Tu biskup Adam miał okazję poznawać z bliska specyfikę dziennikarstwa radiowego, na potrzeby dydaktyczne zorganizowano tu bowiem własne Studio Radiowe oraz współpracowano z mediami lokalnymi. Absolwenci włączyli się w prace świeckich i wyznaniowych mediów powstających w kraju i wśród Polonii. Zob. *Encyklopedia 100-lecia KUL*, t. 2, Wydawnictwo KUL, Lublin 2018, 431.

² Dokumentacja przedwojennego dorobku medialnego przekazu wyznaniowego w Polsce zyskała znaczące publikacje. Dokonania prasowe i radiowe udokumentował m.in. pallotyński Instytut Statystyki Kościoła Katolickiego w tomie *Kościół katolicki w Polsce 1918–1990*, Główny Urząd Statystyczny i Zakład Socjologii Religii SAC opracowany przez Lucjana Adamczuka i Witolda Zdaniewicza SAC (Warszawa 1991). W odniesieniu do kondycji wydawnictw prasowych od XIX w. do II wojny

przez ruch Solidarność, na antenę Polskiego Radia 21 września 1980 r. powróciła transmisja Mszy św. po 41 latach cenzury, najpierw niemieckiego okupanta, a potem przewencyjnej cenzury komunistycznej³. Stanowiło to, jak zauważa m.in. red. M. Łętowski, „incydentalne ustępstwo elementu ramówki radiowej całkowicie kontrolowanej przez dyrekcję Radia i cenzurę”.

Stopniowy powrót na rynek prasowy zamkniętych tytułów prasy katolickiej dyktował konieczność kompletowania zespołów redakcyjnych, pozyskiwania środków technicznych do ich funkcjonowania w systemie produkcji i kolportażu, ciągle jeszcze pozostającego do początku lat 90. w zależności od zideologizowanych instytucji cenzury. Ujawniło to jednocześnie nowe problemy logistyczne, a także ideowe i kulturowe zarówno po stronie nadawcy medialnego, jak i współpracujących z mediami instytucji kościelnych, zarządzanych przez kurie biskupie i przełożonych zakonnych. Dotyczyły one na przykład istotnych braków kompetencji językowych po stronie świeckich, zawodowych komentatorów radiowych lub publicystów prasowych – a po stronie kościelnej braku formalnego, warsztatowego doświadczenia duchownych w adekwatnym radiowym lub wydawniczym przekazie treści liturgicznych, katechetycznych. Niekiedy negatywnie odbijało się to na możliwościach profesjonalnego kształtowania rynku prasowego, promocji ekonomiki mediów wyznaniowych.

Sytuacja ta zaistniała przede wszystkim w obszarze mediów prasowych w dynamicznie rozwijających się nowych diecezjach. Nie były ich pozbawione jednak także diecezje reaktywujące swoje przedwojenne tytuły oraz wydawnicze instytucje nowych wydawców diecezjalnych i zakonnych, które miały ambicje organizowania rozgłośni radiowych, a nawet realizowania przekazu telewizyjnego.

Lata 80. to był okres powstawania wyznaniowych mediów audiowizualnych na poziomie diecezji, a nawet niekiedy parafii, wspólnot zakonnych i dzieł apostołskich. W ten okres dynamicznych zmian na rynku medialnym, uwzględniającym obecność Kościoła jako nadawcy, wpisała się historyczna modyfikacja podziału polskich

---

światowej dobrą dokumentację stanowi tom autorstwa Barbary Lesisz *Polskie czasopisma religijno-społeczne w XIX wieku* (Redakcja Wydawnictw Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego, Lublin 1988).

Okoliczności i ważniejsze wydarzenia lat postsolidarnościowego przełomu i okresu posługiwania medialnego biskupa Adama lat udokumentował w swojej publikacji Maciej Łętowski, pozostający w bliskich kontaktach z biskupem Adamem Lepą przez swoje zaangażowanie w środowisko mediów wyznaniowych. Zob. M. Łętowski, *Zapiski dziennikarza*, t. 1 *Ostatnia dekada PRL z lat 1982–1991*, t. 2 *Pierwsza dekada wolnej Polski. Zapiski dziennikarza z lat 1992–2001*, Wydawnictwo Academicon Lublin 2016, s. [562+370]. Wiele z zawartych w tym opracowaniu komentarzy i opinii było zbieżnych ze środowiskiem medialnym katolickich mediów, za które z nominacji Konferencji Episkopatu Polski odpowiedzialny był biskupa Adam Lepa.

³ Spółka „Polskie Radio” po uzyskaniu koncesji 18 sierpnia 1925 r. rozpoczynała codzienną emisję programów śpiewem kościelnej pieśni *Kiedy ranne wstają zorze* w wykonaniu chóru „Harfa”. Regularne transmisje Mszy św. rozpoczęto 3 maja 1927 r. Były stałym punktem programu ogólnopolskiego. Nadawano ją z katedry poznańskiej. Uzupełnieniem wyznaniowych audycji były programy dla chorych nadawane ze Lwowa. Po II wojnie światowej transmisje Mszy św. miały charakter sporadyczny: w Boże Narodzenie 1945 r. transmitowano pasterkę z Łodzi oraz poranną Mszę św. z kościoła Świętego Krzyża w Warszawie. Od 1949 r. transmisje te wycofano z programu. Po powrocie na antenę w 1980 r. nie dopuszczono ich transmisji w dwie pierwsze niedziele stanu wojennego.

diecezji. Od 25 marca 1992 r. – mocą Bulli Jana Pawła II *Totus Tuus Poloniae populus* liczba diecezji zwiększyła się do 39 w ramach 13 metropolii Kościoła rzymskokatolickiego w obrządku łacińskim. W 2004 r. Archidiecezja Łódzka – której biskupem pomocniczym był biskup Adam Lepa – stała się metropolią z włączoną do niej Diecezją Łowicką (gdzie pierwszym ordynariuszem był biskup Alojzy Orszulik, wieloletni kierownik Biura Prasowego Episkopatu Polski⁴). Powołano też dwie nowe diecezje: bydgoską i świdnicką i jedną eparchię obrządku bizantyjsko-ukraińskiego (w 1996 r. zmodyfikowano ją, nadając rangę Metropolii Warszawsko-Przemyskiej z dwiema eparchiami: Wrocławsko-Gdańską i Przemysko-Warszawską). Ostatecznie w okresie pastoralnego oddziaływania Komisji Episkopatu ds. Środków Komunikowania Społecznego, w którą zaangażowany był biskup Adam, uwzględnie należało podmiotowość diecezijną 41 diecezji w ramach 14 metropolii i 1 grekokatolickiej. Osobną jednostkę stanowił dodatkowo Ordynariat Polowy Wojska Polskiego.

Dla takich mediów jak przekaz radiowy, programy wydawnictw prasowych i kształcenie duchowieństwa w zakresie massmediologii stanowiło to nowe wyzwania, by móc w pełni zrealizować wskazania Magisterium Kościoła. Ambicją osób powołanych do kierowania tymi strukturami stało się powołanie własnych instytucji dydaktycznych (seminariów duchownych, sieci szkół wyznaniowych), a także mediów. Scalającą w pewnym stopniu funkcję inicjatyw medialnych w ścisłych związkach *praxis* Kościoła powszechnego zapewniała w tamtym czasie Komisja Episkopatu Polski ds. Środków Społecznego Przekazu, której w latach 1989–1994 przewodniczył biskup Adam. Jednocześnie był członkiem Komisji Głównej II Polskiego Synodu Plenarnego (1991–1999) i członkiem Europejskiego Komitetu Biskupów ds. Mediów (CEEM). W swej pracy na rzecz tych instytucji wykorzystywał kontakty personalne ze swoimi odpowiednikami w Episkopatach innych krajów.

---

⁴ Biuro Prasowe Episkopatu Polski rozpoczęło działalność, wydając z datą 2–8 września 1968 r. pierwszy egzemplarz „Pisma Okólnego” adresowanego do biskupów i przełożonych prowincji zakonnych. Dla wielu mediów świeckich był to organ informacji o życiu Kościoła w państwie bloku wschodniego (raz miesiącu edycja w języku francuskim). Stosowano ściśle metody rzetelności informacji i zabezpieczenia przed infiltracją treści spoza administracji kościelnej. Technika powielania opierała się na wykorzystaniu maszyn do pisania. Redagowano go w budynku Nuncjatury Apostolskiej. Swoje medialny wkład kompetencji wnosili w pracę tego Biura m.in. Sławomir Siwek, pracujący w „Gościu Niedzielnym” ks. Stanisław Tkocz, red. Andrzej Grajewski, z „Niedzieli” ks. Ireneusz Skubiś, red. Lidia Dutkiewicz, z „Przewodnika Katolickiego” ks. Stanisław Walkowiak, ks. Zbigniew Pawlak). Biuro organizowało spotkania redaktorów naczelnych i okresowo sporządzało listę prasy katolickiej, którą Kościół uważał za swoją i nad którą roztaczał swój parasol ochronny. W 1993 r. funkcję informacyjną przejęła Katolicka Agencja Informacyjna, kierowana przez biskupa Tadeusza Pieronka, sekretarza generalnego Konferencji Episkopatu Polski. W 1998 r. pierwszym rzecznikiem prasowym Episkopatu został Adam Schulz SJ. Organem urzędowym Konferencji Episkopatu Polski został półrocznik „Akta Konferencji Episkopatu Polski”, a w 1999 r. oficjalna strona internetowa KEP. Rzecznikiem KEP w latach 2003–2015 był ks. Józef Kloch, a zastąpił go 2015 r. ks. Paweł Rytel-Andrianik, a w 2020 r. funkcję tę przejął o. Leszek Gęsiak SJ.

Dokumentację wizualną ważniejszych wydarzeń w Kościele w Polsce w latach 70. prowadził członek Komisji Episkopatu ds. Środków Społecznego Przekazu o. Tadeusz Pronobis SJ. Stałą informację poza cenzurą prewencyjną w kraju prowadziła też Sekcja Polska Radia Watykańskiego i selektywnie Radio Wolna Europa. W obu tych przypadkach zakres odbiorców był ograniczony do posiadaczy odbiorników, które mogły pokonać systemy reżimowych zakłóceń sygnału.

Wraz z nimi podejmował inspirację do opracowania pomocy dydaktycznych, służących podniesieniu świadomości tradycji medialnej wśród duchowieństwa i wiernych. Jedną z nich była pomoc biskup Adama w zorganizowaniu polskiej edycji fundamentalnego opracowania ks. Enrico Barragliego *Comunicazione, comunione e Chiesa. Studio Romano della Comunicazione sociale* (Roma 1973). Pomimo przetłumaczenia przez zespół autorów całości włoskojęzycznej wersji, drukiem udało się wydać nieco okrojoną antologię *Kościół w środkach komunikowania myśli*⁵. Przez wiele lat stanowiła ona prekursorskie polskojęzyczne źródło przybliżania Magisterium Kościoła na temat mediów. Biskup Adam i s. Zofia Czop, służebniczka NMP NP, przyczynili się też na polu medialnej dokumentacji, wydając w 1994 r. jeden z pierwszych powojennych katalogów prasy katolickiej w Archidiecezjalnym Wydawnictwie Łódzkim⁶.

Wraz z demokratycznymi przemianami dwóch ostatnich dekad XX w. i otwarcia się rynku medialnego na ofertę treści wyznaniowych, okazało się, że brak wystarczającej liczby księży zdolnych do profesjonalnego komunikowania za pośrednictwem mediów treści dogmatycznych, moralnych i kulturowych. Podobna sytuacja była także w Kościołach innych denominacji chrześcijańskich w Polsce. Jednocześnie po stronie zawodowych dziennikarzy i zarazem wiernych brakowało adekwatnego przygotowania merytorycznego, formacyjnego i filologicznego, by zgodnie ze wskazaniem Magisterium posoborowego Kościoła wykorzystywać środki społecznej komunikacji w sferze dyskursu społecznego i międzywyznaniowego. Było to poważne wyzwanie stojące przed odpowiedzialnymi za pastoralny przekaz wiary, zgodny z dyrektywami posoborowej *accomodata renovatio* i we współpracy z innymi związkami wyznaniowymi. Wyznaczało potrzebę nowych inicjatyw w polskich mediach wyznaniowych w ostatniej dekadzie XX w. Na tej fali przemian należy widzieć powołanie Katolickiej Agencji Informacyjnej, nawiązującej do przedwojennych doświadczeń Katolickiej Agencji Prasowej (1927–1939) z jej charyzmatycznym kierownikiem ks. Zygmuntem Kaczyńskim (1894–1953)⁷ i współpracownikami tej rangi jak ks. Stefan Wyszyński, późniejszy Prymas Polski

⁵ Oprac. Jerzy Góral, Karol Klauza, Częstochowa 1997, ss. 388 [Biblioteka Niedzieli, t. 54]

⁶ *Katalog prasy katolickiej w Polsce. Stan z dnia 31 stycznia 1994 r.*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1994, ss. 147. Wcześniej ukazał się akcydensowy katalog wystawy prasy katolickiej w Lublinie pt. *Współczesna prasa katolicka w Polsce. Katalog wystawy*, oprac. Alojzy Leszek Gzella, Lublin 1984. Później ukazywały się spisy aktualnie wychodzących tytułów, publikowane w ramach kolejnych *Informatorów Katolickich*. W 1990 r. nakładem Michalineum opublikowano katalog adresowy instytucji kościelnych z wybranymi tytułami prasy. Obecnie dokumentację prasy wyznaniowej podają wybrane strony internetowe np. https://pl.wikipedia.org/wiki/Kategoria:Polskie_czasopisma_katolickie

⁷ Ksiądz Z. Kaczyński był działaczem katolickich związków zawodowych, posłem na Sejm Ustawodawczy i w Pierwszej kadencji Sejmu RP, W latach 1930–1939 był redaktorem pism społeczno-katolickich: „Pracownik Polski”, „Nowe Życie” „Rzeczpospolita”. W zakresie zaangażowania w społeczny wymiar prasy katolickiej współpracował z ks. Stefanem Wyszyńskim. W czasie wojny w latach 1940–1943 pełnił funkcję wiceministra informacji i dokumentacji, a w latach 1943–1944 ministrem wyznań religijnych i oświecenia publicznego w Rządzie Polskim na Uchodźctwie. Po wojnie aresztowany przez Urząd Bezpieczeństwa w 1948 i 1951 r. został skazany przez Wojskowy Sąd Rejonowy w Warszawie na 10 lat więzienia i zamordowany 29 sierpnia 1953 r. w więzieniu mokotowskim. Zrehabilitowany w 1958 r.

i wyraził polskiego wotum na temat mediów na Soborze Watykańskim II. W tym samym kierunku, już przy współdziałaniu biskupa Adama, widzieć należy wprowadzenie uzupełniających wykładów z zakresu massmediologii do ratio studiorum polskich seminariów, a także organizowanie licznych kursów doształcających w zakresie terminologii i problematyki wyznaniowej dla zawodowych dziennikarzy. Wyższe uczelnie katolickie po transformacji, zapoczątkowanej w 1989 r., powołały w Lublinie, Warszawie i Krakowie początkowo specjalizacje, a z czasem kierunki studiów dziennikarskich. Dzięki roztropnym sugestiom osób, takich jak biskup Adam, kształtowały one swój profil nie tyle na przygotowanie specjalistów z zakresu wąsko rozumianych mediów wyznaniowych, ile kształtowały kadry ludzi mediów świeckich, uformowanych w duchu humanistycznych wartości, wrażliwych na wymogi etyki mediów, w czym w znacznym stopniu pomagały dokumenty Magisterium Kościoła z zakresu massmediologii, promulgowane w ostatnich dekadach XX w. Nie ustawano też w odzyskiwaniu zamkniętych w czasach PRL tytułów prasowych i w tworzeniu nowych inicjatyw dla mediów audiowizualnych, a w XXI w. profesjonalnie prowadzonych działań w formie multimedialnych gatunków w sieci Internetu. Dla biskupa Adama było to jego osobiste pole biskupiego uczestniczenia w realizacji nauczania Soboru Watykańskiego II o miejscu mediów w posłudze biskupów we współczesnym świecie.

3. DEKRETY *INTER MIRIFICA* ORAZ *CHRISTUS DOMINUS VATICANUM II* W POSŁUDZE BISKUPA ADAMA

Już w jednym z pierwszych dokumentów soborowego przełomu w kształtowaniu relacji ze światem zewnętrznym były wskazania Dekretu *Inter mirifica* z 4 grudnia 1963 r.⁸

Dokument uświadamiał biskupom przekonanie, że zainteresowanie Kościoła mediami wynika ze świadomości *papieży i biskupów w sprawie tak wielkiej wagi, zgodnie z którą uznaje się powinność zajęcia się najważniejszymi zagadnieniami, związanymi z tymi środkami przekazu społecznego. Nadto [Sobór] przekonany jest, że jego nauka oraz wskazania w ten sposób przedstawione, przysłużą się nie tylko zbawieniu chrześcijan, lecz również postępowi całej społeczności ludzkiej* (IM nr 2). *Kościół posiada moralne prawo do posiadania wszelkiego rodzaju tych środków* (IM nr 3). Do właściwego wykorzystywania mediów niezbędne jest podjęcie działań, by według uznania biskupów móc wiernych *pouczać o ich obowiązkach w tej dziedzinie, wzywać do modlitwy w tej sprawie oraz do zbierania funduszy na tenże cel, by go uczciwie obrócić na utrzymanie i rozwijanie popieranego przez Kościół instytucji i przedsięwzięć w tej dziedzinie, wedle potrzeb katolickiego świata* (IM 18). W tym celu biskupi zostali zobowiązani w swych diecezjach

⁸ W końcowym głosowaniu za przyjęciem dekretu było 1960 głosów, przeciw 164. Opierając się na tym dokumencie z 2 kwietnia 1964 r., mocą motu proprio *In fructibus multis* Jan XXIII powołał Papieską Komisję Środków Przekazu.

do organizacji jednego dnia w roku do realizacji odpowiednich działań pastoralnych. Od 7 maja 1967 r. osiã światowego obchodu Światowego Dnia Środków Społecznego Przekazu stały się specjalne orędzia papieży – Pawła VI, Jana Pawła II, Benedykta XVI i Franciszka (dotąd 56 dokumentów). Swój udział w ich promocji, od czasu swej sakry biskupiej, spełniał biskup Adam przez organizowanie odpowiednich obchodów liturgicznych, a także cyklicznych spotkań redaktorów naczelnych pism katolickich i redakcji katolickich w rozgłosniach radiowych. Wybrane hasła Światowych Dni Środków Społecznego Przekazu uczynił też przedmiotem swych publikacji prasowych – np. *Manipulowanie człowiekiem jako problem pedagogiczny*⁹. Nawiązywał w nim do nauczania Jana Pawła II w Orędziu z 1986 r. zatytułowanym *Kształtowanie opinii publicznej*.

Inną formã upowszechniania magisterium Kościoła o mediach, inspirowaną przez biskupa Adama, była aktywność Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy. W jego powstaniu i sformułowaniu profilu ideowego dużą rolę odegrał biskup Adam jako konsultant, a także jako pośrednik między grupã założycielską świeckich a władzami kościelnymi. Ten udział biskupa Adama dobrze dokumentuje kronikarski zapis M. Łętowskiego w wspomnianym wyżej tomie *Ostatnia dekada PRL. Zapiski dziennikarza z lat 1982–1991*.

24 czerwca 1991 r.

Konferencja redaktorów naczelnych prasy katolickiej, której gościem był minister S. Siwek. Biskup A. Lepa poinformował o staraniach zmierzających do uruchomienia dziennika katolickiego. Powołana została komisja Episkopatu w składzie biskup A. Lepa, biskup K. Romaniuk i o. P. Sotowski z Niepokalanowa. Biskup Lepa powiedział także, że przedstawił ks. Prymasowi ideę utworzenia Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy, uzyskując jego błogosławieństwo dla tego projektu. Następnie zaproponował utworzenie zespołu w składzie ks. I. Skubiś, ks. A. Poniński, M. Budziarek, M. Łętowski, S. Siwek, P. Nitecki i K. Klauza. Wniosek został przyjęty jednogłośnie (w zebraniu nie było nikogo z „Tygodnika Powszechnego”). Ustaliliśmy, że ja opracuję projekt statutu, a Nitecki i Klauza projekt deklaracji ideowej. (s. 470)

20 lipca 1991 r.

W lokalu „Niedzieli” w Częstochowie odbyło się zebranie zespołu inicjującego powołanie Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy z udziałem biskupa A. Lepy, który przewodniczył Komisji Episkopatu ds. Środków Społecznego Przekazu. Omówiliśmy projekt deklaracji ideowej opracowanej przez K. Klauzę i P. Niteckiego oraz projekt statutu mojego [M. Łętowskiego – K.K.] autorstwa. (s. 472)

---

⁹ Ethos 5 (1992), nr 1, 77–87. Tekst ten został w tymże numerze przez redakcję uzupełniony w duchu jego opracowania dokumentacją redakcyjną *Dyskusja redakcyjna o strukturach zła*, w oprac. K. Klauzy, 179–184.

23 sierpnia 1991 r.

Drugie spotkanie w sprawie Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy w siedzibie „Niedzieli” z udziałem biskupa A. Lepy, ks. I. Skubisia, ks. A. Ponińskiego („Ład Boży”), K. Klauzy, S. Siwka, P. Niteckiego i moim. Zakończyliśmy prace nad deklaracją ideową i statutem. Zebranie założycielskie odbędzie się 7 września. (s. 476)

7 września 1991 r.

Zebranie założycielskie Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy w Częstochowie z udziałem 27 redaktorów m.in. z „Niedzieli”, „Ładu Bożego”, „Ateum Kapłaństwa”, „Jasnej Góry”, „Misjonarza”, „Przeglądu Katolickiego”, „Gwiazdy Morza”, „Przewodnika Katolickiego”, „Powściągliwości i Pracy”, „Chrześcijanina w Świecie”, „Ładu”, Fundacji Prasowej Solidarności, „Więzi” (C. Gawryś). Byli także współpracownicy „Tygodnika Powszechnego” i „Gościa Niedzielnego”, którzy jednak nie podpisali wniosku o rejestrację stowarzyszenia. W spotkaniu uczestniczył biskup A. Lepa, przewodniczący Komisji ds. Środków Społecznego Przekazu Episkopatu Polski. Po krótkiej dyskusji uchwaliliśmy deklarację ideową i statut. Na wniosek biskupa Lepy ks. Skubiś, Klauza i ja zostaliśmy upoważnieni do wystąpienia do sądu o rejestrację stowarzyszenia oraz do Episkopatu o nadanie mu statusu organizacji katolickiej. (s. 478–479)

18 października 1991 r.

Konferencja redaktorów naczelnych prasy katolickiej, na której poinformowałem o zebraniu założycielskim Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy i seminarium we Fryburgu. Biskup A. Lepa ma złożyć podobną informację na konferencji plenarnej Episkopatu. (s. 481)

20 listopada 1991 r.

Sąd Wojewódzki w Warszawie zarejestrował Katolickie Stowarzyszenie Dziennikarzy, nie zgłaszając żadnych uwag do statutu, który opracowałem. (s. 487)

3 grudnia 1991 r.

Na spotkaniu z biskupem A. Lepą i ks. I. Skubisiem omówiliśmy przygotowania do Walnego Zgromadzenia Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy. Biskup Lepa, w ślad za ks. Skubisiem, zasugerował, abym został prezesem. Z kolei ja zaproponowałem skład zarządu. (s. 488)

20 grudnia 1991 r.

Walne Zebranie członków założycieli Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy. Do Zarządu Głównego zostali wybrani: ks. I. Skubiś, redaktor naczelny „Niedzieli”, K. Klauza z KUL, C. Gawryś z „Więzi”, ks. A. Poniński z „Ładu Bożego”, P. Nitecki z „Chrześcijanina w Świecie”, M. Łętowski z „Ładu”, D. Sobkowicz z „Przeglądu Katolickiego”, P. Kałużyński z „Gwiazdy Morza”, T. Karolak z Fundacji Prasowej Solidarności, J. Klechta i B. Baranowska z „Niedzieli”.

Zarząd ukonstytuował się w następującym składzie: prezes Łętowski, wiceprezesi ks. Skubiś, Karolak i Klauza, sekretarz Sobkowicz, skarbnik Karolak. Ponieważ środowisko „Tygodnika Powszechnego” zdystansowało się od naszej inicjatywy bardzo mi zależało na obecności w zarządzie Czarka Gawryś z „Więzi”. Udało się go do tego namówić, dzięki czemu w stowarzyszeniu są obecni przedstawiciele nie tylko „konserwatywnego”, ale i „liberalnego” nurtu w polskim Kościele.

Przyjęliśmy oświadczenie w sprawie sytuacji w mediach, wystąpiliśmy do konferencji plenarnej Episkopatu Polski o nadanie nam statusu organizacji katolickiej oraz złożyliśmy wnioski o członkostwo w UCIP. W oświadczeniu stwierdzamy m.in.: „Prasa katolicka odegrała ważną rolę w okresie walki z systemem komunistycznym w Polsce, a dziś jest zagrożona konkurencją ze strony agresywnej i silnej ekonomicznie prasy laickiej. Apelujemy więc od wydawców prasy katolickiej o podjęcie działań prowadzących do jej doinwestowania. Wyrażamy radość z powodu zapowiedzianego powołania do życia dziennika katolickiego” (s. 489–490).

13 marca 1992 r.

Podczas konferencji redaktorów naczelnych prasy katolickiej, która spotyka się w Sekretariacie Episkopatu, poinformowałem o powstaniu KSD. Dyrektor „Ruchu” J. Dębski mówił o działalności przedsiębiorstwa kolporterskiego. Radził, by skontaktować się z szefem Urzędu Rady Ministrów W. Włodarczykiem, gdyż obecnie decyduje się skład Rady Nadzorczej „Ruchu” i byłoby pożądane, aby znalazł się w niej przedstawiciel wydawców katolickich.

Biskup A. Lepa poinformował, że zapadła decyzja o stworzeniu Katolickiej Agencji Informacyjnej, projekt ten nadzorować będzie biskup J. Życiński. Pomocy finansowej i organizacyjnej mają udzielić Amerykanie.

Biskupi zgodzili się także na wydawanie w Łodzi przez właściciela „Westy” J. Baranowskiego dziennika katolickiego. Podobno jest gotów zainwestować 100 mld zł (10 mln dolarów) i wydawać dziennik w nakładzie 100 tysięcy egzemplarzy. Mutacjami regionalnymi mogłyby się stać niektóre (słabsze) tytuły diecezjalne. Tej perspektywy obawia się bardzo ks. A. Poniński z „Ładu Bożego”. Zasugerowałem, by nowy dziennik stał się trzonem koncernu prasy katolickiej na wzór francuskiego Bayard-Press.

4 maja 1992 r.

W trakcie zebrania [redaktorów naczelnych w Sekretariacie Episkopatu Polski – K.K.] biskup A. Lepa poinformował, że biskupi jednomyślnie nadali KSD status organizacji katolickiej na podstawie kodeksu prawa kanonicznego. Nasze stowarzyszenie zostało też przyjęte do Światowej Unii Prasy Katolickiej (UCIP).

Katolickie Stowarzyszenie Dziennikarzy jako platforma dziennikarskiego, religijnego dialogu społecznego w trudnych latach zagospodarowania wywalczonej wolności pozostawało w ciągłym kontakcie z biskupem Adamem wykorzystując

jego roztropność pastoralną i pełne poświęcenie w realizowaniu wskazań Magisterium Kościoła zwłaszcza w posoborowych Instrukcjach dotyczących mediów: *Communio et progressio* z 1971 r. i *Aetatis novae* z 1992 r.

4. ISTOTNE ELEMENTY PEDAGOGII MEDIÓW WEDŁUG BISKUPA ADAMA¹⁰

Dla akademickiego środowiska medioznawców wykłady i publikacje biskupa Adama wnosily charyzmat jego pogłębionej wiedzy, medialnych kompetencji i umiejętnego przekazu nacechowanego pastoralną troską. W warstwie merytorycznej gros jego publikacji koncentrowało się na analizie świata mediów traktowanych przez niego jako swoista **logosfera**¹¹, w której słowo Ewangelii i zbawczego przepowiadania stanowi w areopagu współczesnych mediów jasny drogowskaz w kierunku prawdy, dobra i piękna. Ta logosfera to przede wszystkim ludzie jako podmioty dialogu nadawców z odbiorcami, dla których naczelną wartością są autentyczne, humanistyczne treści. Stąd jego przestrogi przed **manipulacją** medialną¹², sprzeciw wobec nastawień **propagandowych**¹³, unikanie technik fałszowania prawdy przekazu w imię fałszywych ideologii – zwłaszcza tych, które zdyskredytowała sama historia idei¹⁴. Jako pozytywne remedium na te mechanizmy kształtowania logosfery proponował własną wizję, pogłębionej duchowo **pedagogii mediów**¹⁵. Odgrywa ona, w jego przekonaniu, istotną rolę nie tylko w zakresie kultury medialnej, ale przyczynia się także do budowania tożsamości narodowej i obywatelskiej. Już same tytuły jego publikacji, ukazane w bibliografii podmiotowej, układają w katalog haseł, wyrażających troskę

¹⁰ Szerzej na ten temat pisze: M.L. Kowalski, *Ewangelizacja mediów i przez media u progu trzeciego tysiąclecia chrześcijaństwa według Biskupa Adama Lepy*, Łódzkie Studia Teologiczne 2002–2003, nr 12–13, 275–312.

¹¹ *Uwięzienie słowa czy ekspansja obrazu?*, Ethos; *Jak dzisiejszemu człowiekowi mówić o Bogu*, w: *Jak dzisiejszemu człowiekowi mówić o Bogu*, red. B. Bejze, Warszawa 1993, 129–132; *Katecheta i świat obrazów*, Katecheta 1993, nr 4, 192–198; *Logosfera a ład medialny*, Łódzkie Studia Teologiczne 2007, nr 16, 139–149.

¹² Zob. *Media masowe nośnikiem manipulacji*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1991, nr 4–5, 114–116.; *Manipulacja człowiekiem jako problem pedagogiczny*, Ethos 5(1992), nr 1, 77–87; *Świat manipulacji*, Tygodnik Katolicki Niedziela Częstochowa 1995 [Biblioteka Niedzieli, t. 18]; toż, wyd. 2, Częstochowa 1997 [Biblioteka Niedzieli, t. 40].

¹³ *Ewangelizacja i nowa propaganda*, w: *Mówić o Bogu*, red. Z. Kijas OFMConv, Kraków 1997; *Świat propagandy*, Tygodnik Katolicki Niedziela, Częstochowa 1994 [Biblioteka Niedzieli, t. 7]; toż, wyd. 2, Częstochowa 2006; toż, wyd. 3, Częstochowa 2008.

¹⁴ *Media czwarta władza czy służba człowiekowi*, Łódzkie Studia Teologiczne 2000, nr 9, 171–180; *Etyczne i wychowawcze aspekty opinii publicznej*, Annales. Etyka w życiu gospodarczym 12 (2009), nr 2, 109–119.

¹⁵ *Autorytet wychowawczy w pedagogii rodziny wielkomiejskiej*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1978, nr 4–6, 110–116; *Informacja społeczna w praktyce wychowania chrześcijańskiego*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1981, nr 3–4, 66–75; *Pedagogika mass mediów*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1998.

o ludzki charakter dyskursu medialnego. W tym celu też biskup Adam wielokrotnie oferował swą pomoc jako wykładowca seminaryjny, uniwersytecki, kierownik sumień ludzi mediów i rozważny pośrednik między polaryzującymi się stanowiskami nawet wewnątrz Kościoła¹⁶. Pamiętam, jak po ataku na World Trade Center w 2001 r., podczas spotkania wydawców katolickich gotowych opublikować polskie tłumaczenie tekstu krytycznego wobec agresywnego nurtu w islamie, autorstwa egipskiego jezuita Samira Khalil Smira, wykładowcy na Uniwersytecie św. Józefa w Bejrucie, biskup Adam zasugerował umieszczenie w tomie dopowiedzenia zredagowanego przez przedstawiciela Rady ds. Dialogu Religijnego Episkopatu¹⁷. W ten sposób publikacja wpisała się w osiągnięcia wspomnianej Rady a publicystom dostarczyła cennego materiału do obiektywizacji retoryki religijnej.

Rozległość postrzegania powiązań medialnych i kulturowych sprawiała, że treści, jakimi biskup Adam zaznaczał swój udział w inspirowaniu rozwoju krajowych mediów wyznaniowych, pomagały skutecznie wykorzystywać środki medialne w osiąganiu zamierzonych celów pastoralnych. Tak było na przykład ze zmieniającymi się w latach 90. koncepcjami uruchomienia katolickiego dziennika – od budowania go na bazie dotychczasowego „Słowa Powszechnego” po ewentualną akceptację sponsoringu indywidualnego różnych osób prawnych. Podobnie wpływał na trzeźwą ocenę w przypadku paulistowskiej propozycji wydawania miesięcznego magazynu na bazie ewentualnej polskiej mutacji włoskiego magazynu „Famiglia Christiana”, co w znacznym stopniu w konsekwencji mogło ograniczyć sens wydawania krajowych i diecezjalnych dwutygodników i tygodników katolickich. Na swój koncyliarystyczny sposób pozostawał w kontakcie z zakonnymi inicjatywami w krajowych redakcjach radia i telewizji, gdzie od przełomu lat 80. i 90. swój udział zaznaczali początkowo jezuita, franciszkanie, a z czasem także redemptoryści.

Publikacje naukowe przedstawiał biskup Adam przystępnym językiem na łamach czasopism katolickich, o czym świadczy jego bogata bibliografia.

5. PODSUMOWANIE

Episkopat Polski w biskupim powołaniu biskupa Adama Lepy zyskał kompetentnego massmediologa, zatroskanego o ewangeliczną logosferę dyskursu społecznego. Uzasadniał skutecznie potrzebę prowadzenia mediów w kontaktach

---

¹⁶ Jego udział w pracach nad kluczowymi sformułowaniami deklaracji ideowej Katolickiego Stowarzyszenia Dziennikarzy pozwolił uzyskać akceptację nie tylko Konferencji Episkopatu, ale także kompetentnych władz cywilnych. Podobnie skutecznym okazał się jego sposób organizowania i roztropnego prowadzenia cyklicznych spotkań redaktorów naczelnych pism katolickich w Sekretariacie Episkopatu.

¹⁷ *Islam. Sto pytań. Odpowiada Samir Khalil Samir – Paolucci Giorgio*, tłum K. Klauza, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2004, ss. 167. Wspomniane dopowiedzenie opracował Eugeniusz Sakowicz z UKSW.

instytucji kościelnych ze zmediatyzowanym społeczeństwem. Wobec nieuchronnej tendencji do prymatu komunikowania obrazem, bronił znaczenia języka i słowa jako naturalnego środowiska dla prawdy objawionej w Ewangelii i interpretowanego współcześnie Magisterium Kościoła. Potrafił rozmawiać z ludźmi mediów, którzy odkrywali w nim przewodnika po wartościach humanistycznych, którym dawał świadectwo swoim postępowaniem. Skutecznie współuczestniczył w organizowaniu i rozwoju akademickich instytucji wychowujących przyszłych dziennikarzy mediów tradycyjnych i elektronicznych, przestrzegając przy tym reguł i zasad Magisterium Kościoła. Ci, z którymi spotykał się w przestrzeni medialnej, wspominają jego przykład i postawy jako kryteria własnego angażowania się w dziennikarski logos i etos.

BIBLIOGRAFIA

- Lepa A., *Autorytet wychowawczy w pedagogii rodziny wielkomiejskiej*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1978, nr 4–6, 110–116.
- Lepa A., *Etyczne i wychowawcze aspekty opinii publicznej*, Annales. Etyka w życiu gospodarczym 12 (2009), nr 2, 109–119.
- Lepa A., *Ewangelizacja i nowa propaganda*, w: *Mówić o Bogu*, red. Z. Kijas OFMConv, Kraków 1997.
- Lepa A., *Informacja społeczna w praktyce wychowania chrześcijańskiego*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1981, nr 3–4, 66–75.
- Lepa A., *Katalog prasy katolickiej w Polsce. Stan z dnia 31 stycznia 1994 r.*, Archidiecezjalne Wydawnictwo Łódzkie, Łódź 1994.
- Lepa A., *Katecheta i świat obrazów*, Katecheta 1993, nr 4, 192–198.
- Lepa A., *Logosfera a ład medialny*, Łódzkie Studia Teologiczne 2007, nr 16, 139–149.
- Lepa A., *Manipulacja człowiekiem jako problem pedagogiczny*, Ethos 5 (1992), nr 1, 77–87.
- Lepa A., *Media czwarta władza czy służba człowiekowi*, Łódzkie Studia Teologiczne 2000, nr 9, 171–180.
- Lepa A., *Media masowe nośnikiem manipulacji*, Wiadomości Diecezjalne Łódzkie 1991, nr 4–5.
- Lepa A., *Pedagogika mass mediów*, Łódź 1998.
- Lepa A., *Świat manipulacji*, Częstochowa 1995.
- Lepa A., *Świat propagandy*, Częstochowa 1994.
- Paolucci G., Eid C., *Islam. Sto pytań. Odpowiada Samir Khalil Samir – Paolucci Giorgio*, tłum. K. Klauza, Instytut Wydawniczy PAX, Warszawa 2004.

MEDIA PEDAGOGY IN THE EPISCOPAL MINISTRY OF ADAM LEPA COMMEMORATIO TESTIS

Summary

Adam Lepa – bishop of Łódź in Poland among his other pastoral skills, remains the notable Christian mass medialogist and effective organizer of the Catholic press, radio and television institutions. In the period after the turning point marked by the Solidarity social movement from the 80s. he worked as head of the Commission for Social Communication Instruments of the Polish Episcopate Conference. His academic competence and personal values were the basis for his various institutional and pastoral initiatives. Among others it is necessary to underline his role in the formulation of the charter

of the main ideas formulated for the Society of Catholic Journalists. Even in her academic work Msgr Lepa has published many books and articles that are significant for contemporary mass-mediology. His personal life remains as the personal criterion of journalistic values in the field of „logosphere” on which he left us so many pages.

Key words: Lepa Adam Bishop; Polish religious media; Polish media market; logosphere; propaganda; media pedagogy

Nota o Autorze

Profesor dr hab. **Karol KLAUZA** – emerytowany pracownik naukowy Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II. Jego obszar zainteresowań obejmuje semantykę i retorykę dziennikarską, nowe technologie komunikacji, ikonologię dogmatyczną. Był długoletnim kierownikiem Katedry Semantyki i Retoryki Dziennikarskiej na Wydziale Nauk Społecznych i Kuratorem Katedry Teologii Ikony na Wydziale Teologii KUL. Współpracował z prasą katolicką i katolickimi rozgłościami radiowymi. Kontakt e-mail: kklauza@kul.pl